

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Изпълнителна агенция
„Главна инспекция по труда“

Общодостъпно!

УТВЪРДИЛ:

ИНЖ. РУМЯНА МИХАЙЛОВА

Изпълнителен директор

ГОДИШЕН ПЛАН
ЗА ДЕЙНОСТТА НА
ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ
„ГЛАВНА ИНСПЕКЦИЯ ПО ТРУДА“
ПРЕЗ 2022 г.

София 2021 г.

I. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ В ДЕЙНОСТТА НА АГЕНЦИЯТА

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ (ИА ГИТ) е специализиран контролен орган към министъра на труда и социалната политика за осъществяване на цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности в Република България. Този контрол се осъществява самостоятелно или във взаимодействие с други държавни администрации и със съдействието на организациите на работниците и служителите и на работодателите.

Дейността и целите на ИА ГИТ са съобразени и доразвиват целта на социалната политика на Правителството на Република България, реализирана чрез изпълнение на стратегическите приоритети на Министерството на труда и социалната политика за „защита на трудовите, осигурителните и социални права на работниците и служителите“ и „подобряване условията на труд в предприятията“.

Дейността на ИА ГИТ традиционно се основава на превенция и публичност при инспектирането на труда, сътрудничество с институции, със социални партньори и с неправителствени организации. Агенцията подпомага дейността на тристранните съвети по условия на труд на национално, браншово и регионално ниво и дейността на комитетите/групите по условия на труд в предприятията.

Стратегическата цел „Подобряване качеството на дейността на ИА ГИТ“ през 2022 г. ще продължи да се реализира чрез изпълнение на заложените на национално ниво оперативни цели:

Оперативна цел № 1:

Осъществяване на ефективен контрол относно спазване на законодателството в областта на труда, държавната служба, трудовата мобилност и трудовата миграция.

Оперативна цел № 2:

Превенция за спазване на трудовото законодателство.

Оперативна цел № 3:

Повишаване на административния капацитет на ИА ГИТ и професионалния капацитет на инспекторите по труда.

Оперативна цел № 4:

Повишаване и укрепване на институционалния имидж на Инспекцията по труда.

Оперативна цел № 5:

Осъществяване на активна международна дейност.

II. ТЕМАТИЧНА НАСОЧЕНОСТ НА ИНСПЕКЦИОННАТА ДЕЙНОСТ

Ключовите приоритети и тематичният обхват на контрола през 2022 г. са определени посредством анализ на инспекционната дейност на Агенцията за десетте месеца на 2021 г. Взети предвид са предложения и препоръки на социални партньори и организации на работодателите.

Традиционно контролът на ИА ГИТ е насочен към законосъобразното полагане на труд, справяне с недеklarираната заетост и осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Намалването на „сивата“ икономика и защитата на работещите от опасностите за здравето и безопасността на работното място са ключови елементи за постигане на устойчиви достойни условия на труд за всички работници.

Приоритетите на контролната дейност на ИА ГИТ продължават да са от значение и през 2022 г. Необходими са обаче и допълнителни действия във връзка с новите организационни форми на труда и промените в новия свят на труда.

За постигане на оперативните цели ИА ГИТ е в непрекъснато и интензивно взаимодействие с множество партньори от държавния сектор. Осигуряването на по-голяма ефективност от инспекционните действия се постига чрез извършване на съвместни и/или координирани проверки с други контролни органи. Това сътрудничество е ползотворно, особено по отношение на превенцията на недеklarираната заетост. През десетте месеца на 2021 г. са извършени 1022 бр. съвместни проверки с участието на други държавни контролни органи, като част от тях са извършени с повече от един контролен орган. Сътрудничеството с други държавни институции, разполагащи с информация и правомощия, релевантни към контролната дейност на ИА ГИТ ще продължи и през 2022 г.

Една от предвидените мерки за подобряване на качеството на работните места и условията на труд на работещите в проверените предприятия е планираният последващ контрол за отстраняване на констатираните от контролните органи на Инспекцията по труда нарушения. Залагането на последващ контрол на не по-малко от 50% от влезлите в сила през съответната година принудителни административни мерки е съобразено и с целта на Агенцията да балансира обхващането на голям брой обекти на контрол и гарантиране ефективността на контролната дейност с наличния ресурс. Резултатите от последващия контрол, осъществен през десетте месеца на 2021 г., показват, че голяма част от работодателите в проверените предприятия изпълняват дадените им от инспекторите по труда предписания за отстраняване на допуснатите нарушения. Относителният дял на неизпълнените предписания е едва 1,4%. В тази връзка интензитетът на извършване на последващ контрол следва да бъде запазен и през 2022 г.

Резултатите от инспекционната дейност през десетте месеца на 2021 г. показват, че контролните органи на Инспекцията по труда са извършили 34 374 бр.

проверки в 28 610 бр. предприятия от всички икономически дейности с над 1 мил. нает персонал в тях. За отстраняване на констатираните по време на проверките общо 160 204 бр. нарушения са предприети 154 722 бр. принудителни административни мерки, в т.ч. 224 бр. актове за спиране от експлоатация на машини, съоръжения и работни места, които застрашават живота и здравето на работещите. Въведени са и 20 специални режима за безопасна работа.

Анализът от инспекционната дейност показва, че секторите „Строителство“ и „Хотелиерство и Ресторантьорство“, както и икономическата дейност „Растениевъдство и Животновъдство“ са сред най-рисковите по отношение прилагането на трудовото законодателство, поради което традиционно в тях се осъществяват най-голям брой проверки спрямо всички икономически дейности. Поради засиления контрол в тези отрасли са установени и най-много нарушения. И през 2022 г. Инспекцията по труда планира в тях засилени тематични проверки с цел превенция на недеклаираната заетост и осигуряване на по-добри условия на труд за работещите.

През десетте месеца на 2021 г. в строителството, което е идентифицирано като един от най-рисковите сектори както по отношение на безопасността и здравето при работа, така и за прилагане на различните форми на недеклаиран труд, са констатирани 24 438 бр. нарушения при извършени 4956 бр. проверки в 4186 бр. предприятия, ангажирани с изпълнението на различни по вид и обхват строителни и монтажни работи. Близо $\frac{1}{4}$ от всички установени случаи на работа на лица без трудови договори са в сектор „Строителство“.

Често срещани са нарушенията, свързани със създадената организация за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, включително при работа на височина. Реализирането на мащабни строителни проекти в областта на инфраструктурата на страната през последните няколко години ангажира голяма част от инспекционния ресурс за осъществяване на контрол по спазването на трудовото законодателство при тяхното изграждане. Приоритет в контролната дейност на Инспекцията по труда и през 2022 г. ще бъде извършването на проверки на национални и регионални инфраструктурни обекти и големи строежи, с акцент върху извършваните изкопни работи, дейности по разрушаване, работа на височина и др. строителни дейности, създаващи риск за живота и здравето на работещите.

Поради установения висок риск от нарушения на трудовото законодателство селското стопанство е друг сектор, в който от години се упражнява засилен контрол от контролните органи на ИА ГИТ. С 25% повече спрямо 2020 г. са извършените проверки в сектора до 31 октомври 2021 г. Установените нарушения са 16 180 бр. при извършените за периода 4463 бр. проверки. От тях нарушенията на нормите, регламентиращи здравословни и безопасни условия на труд, са 9893 бр. Свързаните с изпълнението на трудовите правоотношения нарушения са 6265 бр. Запазва се тенденцията почти 10% от общия брой случаи на работа без трудов договор да са

установени в този сектор. При контрола основно се следи за законосъобразното наемане на работна сила и осигуряването на здраве и безопасност в растениевъдството.

През 2022 г. отново ще бъде планирана мярка, гарантираща засилен контрол в сектора. Тя обаче ще бъде разширена с масирани проверки и в животновъдството, освен в растениевъдството. Причината за решението са резултатите от извършените в периода септември-октомври 2021 г. засилени проверки на територията на цялата страна в животновъдни ферми. Акцент при тях бяха условията на труд на работещите в сектора и полагането на труд без трудови договори. Извършени са 891 бр. проверки, при които са установени 4266 бр. нарушения, от които 2832 бр. са свързани с осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Предимно нарушенията касаят обезопасяване на работното оборудване, ел. безопасност и оценяване на рисковете в обектите, обстоятелства, които са предпоставки за тежки трудови инциденти. Близко 600 бр. са нарушенията по работното време, почивките и заплащането. Установени са 30 лица да полагат труд без сключен трудов договор.

За десетте месеца на 2021 г. в хотелиерството и ресторантьорството са установени 23 833 бр. нарушения при 4768 бр. проверки. През 2022 г. ИА ГИТ планира засилени проверки за спазване на законовите изисквания по възникване и осъществяване на трудовите правоотношения и по осигуряване на минималните изисквания за здраве и безопасност при работа в хотели, ресторанти и питейни заведения, включително в летните и зимните курорти в страната. Акцент при проверките, освен превенция на недеklarирания труд и контрол по спазване на разпоредбите за разпределение на работното време и заплащането на труда, е още законосъобразното наемане на граждани на трети държави и на непълнолетни лица, както и осигуряването на здраве и безопасност при работа, включително дали са въведени протоепидемични мерки за превенция на разпространението на КОВИД-19.

И през 2022 г. Инспекцията по труда ще продължи да осъществява засилен контрол във връзка с предприетите действия от работодателите за ограничаване и намаляване на риска от разпространение на инфекцията от КОВИД-19 по работните места. За десетте месеца на 2021 г. са извършени 18 264 бр. проверки, конкретно насочени към установяване на действията на работодателя за изпълнение на протоепидемичните мерки и действия във връзка с извънредната епидемична обстановка. При тези проверки се установява, че като цяло работодателите изпълняват ангажиментите си съгласно трудовото законодателство за опазване здравето на работещите.

От началото на годината до 31 октомври 2021 г. Инспекцията по труда извърши 2038 бр. проверки, свързани с възложения контрол за предоставяне на компенсации на работодателите в условията на пандемията от КОВИД-19. Съобразно правомощията на ИА ГИТ установената информация при контрола е предоставена на съответните компетентни органи (Националния осигурителен институт/Агенцията по заетостта), които отговарят за предоставянето на средства на работодателите за

преодоляване на негативните последствия от пандемията от КОВИД-19. Посоченият контрол ще бъде приоритет в инспекционната дейност на Агенцията и през 2022 г. През следващата година той ще бъде допълнен от проверки в предприятия, в които целият или част от персонала работи от разстояние. Тази сравнително нова организационна форма на полагане на труд придобива все по-голяма популярност, особено в условията на пандемията от коронавирус. С цел гарантиране на трудовите права на работещите от разстояние и осигуряване на техните здравословни и безопасни условия на труд, ИА ГИТ ще насочи своите усилия към контрол в тази област.

Основно направление в дейността на Инспекцията по труда е контрол по възникване и осъществяване на правоотношенията по предоставяне на работна сила и противодействие на сивата икономика. В последните години като трайни рискови от гледна точка на законосъобразното полагане на труд се очертават вече отбелязаните строителство, селско стопанство, хотелиерство и ресторантьорство. Общото между тези дейности е техният временен или сезонен характер. Като рисков сектор се очертава и търговията.

През 2022 г. Инспекцията по труда ще продължи да осъществява контрол по специалната мярка от Годишния план на Агенцията, насочена към превенция на недеklarирания труд във всичките му проявления – работно време, заплащане на труда и възникване на трудовото правоотношение.

Контрол по законосъобразното възникване на трудовите правоотношения се осъществява при всяка проверка, независимо от тематиката ѝ. През десетте месеца на 2021 г. от контролните органи на ИА ГИТ са констатирани общо 75 692 бр. нарушения в областта на трудовите правоотношения. От тях 11 798 бр. са нарушенията по възникване на трудовите правоотношения, като 2445 бр. са нарушенията на разпоредбите на Кодекса на труда за полагане на труд след задължително сключване на трудов договор и регистрирането му в Националната агенция за приходите. Броят на тези нарушения през същия период на 2020 г. е приблизително същият (2423 бр.). През 2022 г. Инспекцията по труда ще продължи да акцентира при осъществявания контрол върху разкриване на едно от основните проявления на недеklarирания труд, а именно – работа на лица без сключени трудови договори. Планирана е кампания за извършване на проверки на работодатели, за които е установено наемането на лица без трудови договори повече от един път през предходната година.

За 2022 г. са планирани проверки в над 2000 обекта на контрол, които са идентифицирани като високорискови по отношение прилагането на трудовото законодателство. Нивото на риск се определя въз основа на набор от критерии, като един от показателите с най-голяма тежест за определяне на рисковия потенциал на работодателите са установени при контрола нарушения за работа без трудов договор.

Констатираните нарушения по заплащането на труда са 17 876 бр., което е приблизително 24% от общия брой констатирани нарушения по осъществяване на трудови правоотношения. От началото на годината до 31 октомври 2021 г. са

установени забавени възнаграждения в размер на 5 496 049 лв. След намесата на ИА ГИТ са изплатени 2 946 705 лв., включително задължения от предишни периоди. В сравнение с 2020 г. се отчита намаляване на размера както на забавените, така и на неизплатените възнаграждения, което е признак за ефективността на засиления контрол на Инспекцията по труда.

През 2022 г. ИА ГИТ ще разработи и публикува информационни материали за работниците и работодателите с цел повишаване на осведомеността им относно трудовите им права и задължения. Мярквата ще акцентира върху ползите от декларирания труд и ще допринесе за подобряване на ефикасността на действията по противодействие на сивата икономика. Предвижда се и разработване и внедряване на уебсайта на Агенцията на онлайн инструмент за самооценка на риска от полагане на недеklarиран труд. Чрез него гражданите ще имат възможността да правят бърза и лесна самооценка на своето трудово правоотношение и до каква степен полагат труд декларирано.

Традиционно направление в инспекционната дейност на Агенцията е осъществяваният контрол в предприятия с рискови производства и дейности. В списъка на рисковите производства и обекти, подлежащи на периодичен контрол, са включени 35 групи производства и обекти от миннодобивната промишленост, нефто- и газодобива, химичната промишленост, металургията, силикатната промишленост и др. Значителна част от тези обекти на контрол попадат в предметния обхват на Наредбата за предотвратяване на големи аварии с опасни вещества и ограничаване на последствията от тях. В периода м. януари – м. октомври 2021 г. са извършени 1122 бр. проверки, при които са констатирани 3449 бр. нарушения. От тях 2775 бр. са по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. С оглед характера на рисковите производства и дейности и през 2022 г. ще продължи техният мониторинг и извършване на 100% последващ контрол на приложените принудителни мерки със срок за изпълнение, изтичащ през годината.

Анализът на оперативните данни на НОИ за трудовия травматизъм в страната за деветмесечието на 2021 г. показва, че трудовият травматизъм запазва нивата си от предходната година. През деветте месеца на 2021 г. са регистрирани 1473 бр. трудови злополуки пряко свързани с трудовата дейност, а за същия период на 2020 г. те са 1401 бр. Трудовите злополуки, станали по време на работа, довели до смърт, през деветмесечието на 2021 г. са 47 бр., при 55 бр. за деветмесечието на 2020 г. Контролните органи на Инспекцията по труда участват задължително в разследването на злополуки, довели до смърт на работници, такива, които могат да доведат до инвалидност и при причинени увреждания на повече от трима работещи. Резултатите от проверките на ИА ГИТ по повод трудови злополуки през десетте месеца на 2021 г. показват, че преобладаващата част от причините за тях са: падане от височина – 24%; притискане, премазване, смачкване – 18%; поражение от ел. ток – 10%; удар от падащ предмет – 6%.

Опасното поведение и лошите практики от страна на работещите, изразяващи се в недооценяване на съществуващите рискове и пренебрегване на правилата за безопасна работа са сред основните предпоставки за трудовия травматизъм. Този модел на поведение се дължи до голяма степен на намален вътрешнофирмен контрол, ниска култура по безопасност на работещите, проява на излишна самоувереност, водеща до пренебрегване на мерките за безопасност, в т.ч. неизползване на осигурените лични предпазни средства. Той е и в резултат на неефективното провеждане от работодателите на обученията и инструктажите по безопасност и здраве при работа.

През 2022 г. ще се обърне особено внимание на предприятията, които през 2021 г. са допуснали трудови злополуки, с акцент извършване на проверка на организацията на работодателите за предотвратяване на трудови инциденти, тяхното разследване и предприемане на адекватни мерки след настъпването им за недопускане на бъдещи такива. Приоритетно ще бъдат проверени предприятия, допуснали смъртни злополуки, инвалидни злополуки, злополуки с повече от трима пострадали, както и предприятия с относително висока честота на трудовия травматизъм.

ИА ГИТ продължава активното международно сътрудничество, обмяната на опит и информация с инспекциите по труда от Европейския съюз и региона, както и с международни организации и институции. Съвместните трансгранични дейности и събития представляват важен ресурс за повишаване ефективността на контрола на труда и имат важна роля за превенция на недеklarирания труд и подобряване на условията на труд на мобилните работници. През 2022 г. законосъобразното възникване на различни видове трудова заетост, предоставяна на български граждани, на граждани на държави – членки на ЕС, страни по Споразумението за Европейското икономическо пространство и от Конфедерация Швейцария или от трети държави, ще остане във фокуса на дейността на Инспекцията по труда. Освен законосъобразността на заетостта, предмет на контрол ще бъдат и изплащането на дължимите възнаграждения и спазването на изискванията за разпределение и продължителност на работното време, които са двата въпроса, най-тясно свързани със справянето с недеklarирания труд в страната и чужбина. През десетте месеца на 2021 г. в областта на насърчаване на заетостта, трудовата миграция и трудовата мобилност са извършени 865 бр. проверки. От тях 135 бр. проверки са относно спазване на изискванията за осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа, а 447 бр. проверки са свързани с командироване и изпращане на работници в рамките на предоставяне на услуги.

През 2022 г. ИА ГИТ ще вземе участие в Европейската кампания за превенция на мускулно-скелетни смущения „Здравословни работни места: облекчете натоварването“. При контрола ще бъдат обхванати работещи в строителния сектор и хранително-вкусовата промишленост. Акцент при проверките ще са пълнотата на оценките на риска и мерките за превенция на мускулно-скелетните смущения.

III. ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ

Оперативните цели се осъществяват чрез заложените в Годишния план тематични мерки и кампании.

Предвид гореизложения анализ на инспекционната дейност на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ за периода м. януари – м. октомври 2021 г., през 2022 г. ще бъдат реализирани следните тематични мерки и кампании по оперативните цели на Агенцията:

Оперативна цел № 1:

Осъществяване на ефективен контрол относно спазване на законодателството в областта на труда, държавната служба, трудовата мобилност и трудовата миграция.

Мярка № 1:

Осъществяване на контрол по изпълнение на задълженията за осигуряване на здраве и безопасност при работа и законосъобразното възникване и осъществяване на трудовите правоотношения при извършване на строителни и монтажни работи.

Мярка № 2:

Осъществяване на контрол по изпълнение на задълженията за осигуряване на здраве и безопасност при работа и законосъобразното възникване и осъществяване на трудовите правоотношения в икономически дейности „Растениевъдство“ и „Животновъдство“, включително при наемане на работници за извършване на краткотрайна сезонна селскостопанска работа.

Мярка № 3:

Осъществяване на контрол в предприятия с рискови производства и дейности.

Мярка № 4:

Осъществяване на контрол по спазване на изискванията за безопасност и здраве при работа в предприятия, оказали влияние върху нивата на трудовия травматизъм за 2021 г.

Мярка № 5:

Осъществяване на контрол по спазване на противоепидемичните мерки срещу разпространението на КОВИД-19 (коронавирус), мерките на правителството за изплащане на компенсации на работодатели с цел запазване на заетостта на работниците и служителите и изпълнение на законодателните изисквания при работа от разстояние.

Мярка № 6:

Осъществяване на контрол по спазване на законодателните изисквания във връзка с полагане на труд от чужденци – граждани на трети държави на територията на Р България; командироване и изпращане на работници в рамките на предоставяне на услуги; регистрационни режими и дейност на посреднически фирми, предприятия, осигуряващи временна работа и предприятия-ползватели в Р България.

Мярка № 7:

Осъществяване на контрол по спазване на законодателните изисквания при предоставяне на работна сила, с акцент върху законосъобразното възникване на трудовите правоотношения, изплащането на възнагражденията и разпределението на работното време, както и на разрешителните режими, свързани с наемане на работа.

Мярка № 8:

Осъществяване на контрол по спазване на законодателните изисквания за организация на дейността по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, безопасността на работното оборудване и технологичните процеси и хигиена на труда.

Национални кампании към Оперативна цел № 1

Кампания № 1: Спазване на законовите изисквания по възникване и осъществяване на трудовите правоотношения и по осигуряване на минималните изисквания за здраве и безопасност при работа в хотели, ресторанти и питейни заведения, включително в летните и зимните курорти в страната.

Кампания № 2: Здравословни работни места: облекчете натоварването (Европейска кампания).

Кампания № 3: Проверки на работодатели, за които е установено наемането на лица без трудови договори повече от един път през предходната година.

Кампания № 4: Инспектиране чрез въпросници за самоконтрол.

Оперативна цел № 2:

Превенция за спазване на трудовото законодателство.

Мярка № 1:

Организиране и провеждане на информационни кампании, съпътстващи изпълнението на мерките и кампаниите от Оперативна цел № 1.

Мярка № 2:

Разработване и публикуване на информационни материали за работниците и работодателите с цел повишаване на осведомеността им относно трудовите им права и задължения.

Мярка № 3:

Разработване и внедряване на онлайн инструмент за самооценка на риска от полагане на недеклариран труд.

Оперативна цел № 3

Повишаване на административния капацитет на Агенцията и професионалния капацитет на инспекторите по труда.

Мярка № 1:

Подбор на служители, оценяване на персонала, обучение и професионално развитие, кариерно израстване и заплащане на труда, съгласно действащото законодателство.

Мярка № 2:

Провеждане на обучение на новоназначени инспектори и юрисконсулти.

Мярка № 3:

Методическо подпомагане работата на дирекциите в ИА ГИТ в областта на развитието на човешките ресурси.

Мярка № 4:

Обучение на директори, инспектори по труда и юрисконсулти във връзка с настъпили изменения на нормативни актове, регламентиращи трудовото законодателство.

Мярка № 5:

Осъществяване на вътрешен контрол върху инспекционната дейност на ИА ГИТ.

Оперативна цел № 4

Повишаване и укрепване на институционалния имидж на Инспекцията по труда.

Мярка № 1:

Повишаване на институционалния имидж чрез подготовка и разпространение на съобщения и материали за средствата за масово осведомяване.

Мярка № 2:

Медийно отразяване на дейността на ИА ГИТ; събития, представляващи обществен интерес; национални и международни инициативи в областта на инспектирането на труда.

Мярка № 3:

Поддържане на актуална интернет страница на ИА ГИТ.

Оперативна цел № 5

Осъществяване на активна международна дейност.

Мярка № 1:

Участие на представители на ИА ГИТ в дейността на Комитета на старшите инспектори по труда (SLIC) и работните групи, сформирани към него.

Мярка № 2:

Участие на представители на ИА ГИТ в сътрудничеството и обмена на информация между държавите членки в рамките на дейността на Европейския орган по труда (EOT).

Мярка № 3:

Участие на представители на ИА ГИТ в международни програми и проекти. Предоставяне на отчети, доклади, информационни справки, становища на европейски и международни институции.

Мярка № 4:

Обмен на информация чрез Информационна система на вътрешния пазар (IMI) с други държави-членки на ЕС относно условията за наемане на работа и командироване/изпращане в рамките на предоставяне на услуги в държави-членки и на административно сътрудничество.